

BİR LİDERİN ÖLÜMÜ: KARS GAZETELERİNDE 10 KASIMLAR (1938-1960)

The Deat of Leader: December the Tenth in Newspapers in Kars (1938-1960)

Nebahat ORAN ARSLAN

Yrd. Doç. Dr. Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı
nebahatarслан@hotmail.com

Özet

Atatürk'ün ölümünün yaratmış olduğu etkiyi vurgulamak ve bunun Kars'ta halkı ve basını nasıl etkilediğini belirlemek için yapılan bu çalışmada, yerel gazeteler ışığında olaylar değerlendirildi. Aynı zamanda Kars basınının bu yıllarda Atatürk'ü nasıl andığı, yapılan törenler, onun eserlerine ve inkılaplarına bağlılık açısından düşünceler açığa çıkarılmaya çalışıldı. **Anahtar Kelimeler:** Atatürk, Kars, Basın, Yerel Basın, Kars Gazetesi, Demokrat Kars Gazetesi, Bugün Gazetesi.

Abstract

In this study, In order to emphasize the great influence of Ataturk's death in Turkey and to state how it affected the people and press in Kars, the events have been evaluated in light of the local newspapers. In the mean time, it was got out the daylight how Ataturk was commemorated by pres in Kars, the ceremonies and the devotion to his works and reforms.

Key Words: Ataturk, Kars, Pres, Local Pres, Kars Newspaper, Democratic Kars Newspaper, Bugun Newspaper.

GİRİŞ

ATATÜRK'ÜN HASTALIĞI VE ÖLÜMÜ:

Mustafa Kemal Paşa "Bahis mevzu olan hediye yüksek Türk milletine, benim asıl vermeyi düşündüğüm hediye karşısında, hiçbir hizmeti haiz değildir. Ben icap ettiği zaman en büyük hediyem olmak üzere Türk Milletine canımı vereceğim"¹ diyerek milletine olan bağlılığını belirtmektedir. Büyük devlet adamı ve eşsiz liderin ölümünü Türk milleti her yıl çeşitli törenlerle anmaktadır. Türk milleti ve Mustafa Kemal Paşa arasındaki bağın manevi açıdan tartışılması olanaksızdı. Çünkü bütün yaşamını vatan ve millet uğrunda harcayan, yaptıklarıyla kabul gören tek liderdir.

Ocak 1938'de Yalova kaplıcalarında hastalığı teşhis edildi. Özel

doktoru Ankara'dan çağrıldı ve ciddi bir muayeneden sonra doktorlar teşhiste birleştiler. Siroza yakalanmıştı ve bir yıl kadar geç kalınmıştı. Falih Rıfkı Atay, Mustafa Kemal Paşa'nın hastalığını kabul ettiğini şöyle anlatmaktadır: “ *Atatürk solgun ve sararmış, masaya oturdu. Ben hiçbir şey içmeyeceğim, fakat siz bir şeyler içiniz. Konuşunuz. Bir müddet böyle yapalım dedi. Akşam sessiz ve neşesiz, o ve herkes kendi içine bükülmüş ve büyük sırrın karanlığına gömülmüş olarak geçti. Fırtınadan sonraki deniz gibi bitkin bir durgunluğu vardı. Dudakları güç oynuyordu.*”² Ancak kendisinden doktorun tavsiyelerini dinlenmesi istenince hastalığını umursamamaya başladı. Bir süre sonra zatürre oldu ve 16 Mart 1938'de muayenesinden sonra bir rapor hazırlandı. Bu raporda yapması gerekenler kendisine bildirildi. Celal Bayar Atatürk'ü tedavi etmek üzere Avrupa'dan Dr. Fissinger'in getirilmesini sağladı. Doktor, Mustafa Kemal Atatürk'e “ çok muharebeler yaşadınız ve onları kazandınız. Ancak şimdi Erkânı harbiye reisi benim ve bana uyacaksınız. Bana yardım edeceksiniz.” Atatürk bu kararlı ve yaşlı adamın emirlerini izledi. Celal Bayar daha sonra doktorla özel olarak görüştüğünde, Atatürk'ün uygun bir tedavi ile yedi yıl yaşayabileceğini öğrenmiş ve rahatlamıştı.

Bu dönemde Atatürk, Hatay meselesi ile ilgilenmeyi sürdürdü. Çıktığı yurt gezisinde aşırı derecede yoruldu. Hatay sorunu nedeniyle Fransızları etkilemek için güçlü görünmeliydi. Güney seyahatinden döndü ve savaronaya yerleşti. Zihni iyi çalışıyor memleket meseleleri ilgilenmeyi asla ihmal etmiyordu. Hastalığı hakkında Afetininan'a yazdığı mektupta “ *Umumi ahvalim iyidir.... Senin için asla merak ve endişeye mucip olmamalıdır. Serinkanlılıkla imtihanlarını vererek muvaffakiyetle dönmeni bekler ve muhabbetle gözlerinden öperim*”³.

Ancak 1938 yazına gelindiğinde hastalık önlenemez bir hal aldı. Savanora'dan artık ayrılması gerekiyordu. Bir gece koltukla onu Dolmabahçe Sarayı'na taşıdılar. Çünkü sedye kullanılmasını istemedi. Saraya girildiğinde tüm yardım önerilerini reddederek yatak odasına kadar yürüdü. Bundan sonra yatak odası ölümüne kadar onun evi olacaktı.

5 Eylül 1938'de vasiyetnamesini imzaladı. 29 Ekim'de Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunun 15. yıldönümüne katılmak için Ankara'ya gitmek istedi ancak Ali Fuat Cebesoy sağlığıyla ilgili kendisine cesaret vermeye çalışınca “ *Avutmaya çalışıyorsun ama nafile insan gerçeği olduğu gibi görmeli*” dedi. 26 Eylülde ilk komasının ardından, 9 Kasım'da ikinci kez komaya girdi ve 36 saat süren bu koma hali ölümüyle neticelendi. Son sözleri “saat kaç” oldu ve 10 Kasım 1938'de sabah saat dokuzu beş geçte hayata gözlerini kapadı.

Türkiye de bu haberle sessizliğe gömülmüştü.10 Kasım 1938'de

Türkiye’de olan Prof. Dr. Eberhard günlüğüne aşağıdaki notları yazmıştı: *“Dün öğleden sonra oniki buçuğa doğru Atatürk’ün öldüğünü bildiren haber her yerde işitiliyordu. Muazzam bir şok yaratılmıştı ve sessizlik her tarafı kaplamıştı. Çocukları yanı sıra yetişkin erkekler ve kadınlar ağlıyordu. Keder çok yaygındı ve böyle bir şey hiçbir ülkede görülmemişti.”*

Dolmabahçe Sarayı’ndaki Maide Salonu’na kondu ve dört general dokuz gün ve gece ellerinde kılıçları saygı duruşunda bulundu. Dokuz gün sonra kızkardeşi Makbule Hanım’ın isteği üzerine kılınan cenaze namazının ardından cenaze töreni düzenlendi. Tabutun arkasında bir subay kadife kutu içinde istiklal madalyasını taşıyordu. Tabut yastı kalabalıklar arasından Sarayburnu’na getirilerek Zafer Torpidosu’na nakledildi. Daha sonra Yavuz zırhlısına konuldu. Naaş Yavuz’da iken 19 Kasım akşamı İstanbul yüz bir pare top sesiyle yankılandı. Yavuz en kıymetli misafirini alarak İzmit limanına götürdü. Kahramanlarına güle güle demek için binlerce insan yollarda toplandı. Naaş Ankara’ya getirilince Türkiye Büyük Millet Meclisi önündeki katafalka yerleştirildi. 21 Kasım’da yabancı devlet erkanı ve diplomatların katıldığı ikinci bir cenaze töreni ile naaş Etnografya müzesine konuldu.

Atatürk’ün naaşı on beş yıl sonra buradan alınarak, Ankara tepelerinden biri üzerine inşa edilen Anıtkabir’deki mezarına ebedi mekânına nakledildi.

KARS BASINI’NDA 10 KASIMLAR:

Atatürk’ün hastalığına ra tutulması, o zor günlerde halkının ve yabancıların karşısına dimdik çıkışı sevenlerini hayli etkilemişti. Fakat hastalığının hızla ilerlemesi kaçınılmaz sonu getirdi. O kendisine duyulan sevgiden emin bir şekilde, en büyük eseri Türkiye Cumhuriyetini milletine emanet etmekte hiç tereddüt göstermedi. Türk milleti onu her zaman yaşatacak güce ve kudrete sahipti. Ancak atalarından ayrılmak yine de çok zor ve inanılmazdı.

Ülkeyi derinden sarsan bu büyük olayın Kars halkını da etkilediği bir gerçektir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kurucusu ve halkın en büyük kahramanı hayatını yitirmişti. Büyük önderi kazanmış olduğu zaferlerden ve devrimlerinden tanımakla birlikte⁴, onu 1924 yılında Kars’ta misafir etme şerefine de erişmişlerdi.⁵ İşte bu yüzden kahramanlarıyla aralarında daha özel bir bağ oluşmuştu.¹¹ Kasım sabahı, Kars yerel basını halkı bilgilendirmek gibi zor görevi üstlenmişti. Basın bir taraftan İstanbul da ki gelişmeleri halka duyururken diğer taraftan da halkın yaşadığı derin üzüntüyü sütunlarına taşıyordu.

O tarihlerde Kars’ta çıkarılmakta ve ulaşabildiğimiz bilgilere göre

tek gazete olan Kars Vilayet Gazetesi'nin⁶ yaptığı haberlerden anlaşıldığına göre, 10-21 Kasım 1938 tarihleri arasında, Atatürk'ün ölümü ve Kars'taki yankıları ile ilgili haberler çıkarıldı.

11 Kasım 1938 Cuma günü Kars Gazetesi şu başlığı atmıştır:⁷ “*Ata! --- Sen ölmedin Eserinin Ruhunda Yaşayacaksın.*”

Atatürk'ü kaybettik ara başlığı ile devam eden yazıda Atatürk'ün ölüm raporu yayınlanmış, Fuad Araslı “*Ata İçin*” başlıklı bir yazı kaleme almıştır. Yazıda çoluk-çocuk, yaşlı, kadın ve erkek herkesin ağladığı belirtilerek, Atatürk'ten ilham alan milyonlarca Türk'ün ve mazlum milletlerin hakiki kurtarıcısı, kurtuluş ve yükseliş yollarını öğretmiş nihayet bu fikir hareketini kanlarımıza aşılarmış, kafalarımıza yerleştirmiş, yoktan var ettiği büyük milletin kalbine gömülmüş çok değerli bir varlık olarak bahsetmektedir. Fuad Araslı Atatürk'e hitaben “*Türkiye Cumhuriyeti.. yarattığın bu büyük eserin uğrunda ölmek için gözlerimizi bile kırpmayacağımızı bugün her zamankinden fazla iman ve güvenle söylüyoruz*” demektedir.

Yine Kars Vilayet Gazetesi'nin 15 Kasım 1938 Salı günlü nüshasında⁸ “*Büyük matem için ve dıştaki Akisleri*” başlığıyla verilen yazıda şöyle deniliyordu:

“*Atatürk'ün ölümü dolayısıyla gerek Ankara'da gerek diğer vilayetlerde bütün resmi kurumlar ve elçilikler bayraklarını yarıya indirmiştir.*

Ecnebi devlet mümessilleri hariciye vekilimizi milli matemimize samimi iştiraklerini bildiren taziyet mektupları göndermişlerdir

Radyonun verdiği acı haber Kars'ta derin bir sukün ve elemli hava yarattı. Yarıya kadar indirilmiş bayraklar büyük ölüyü saygı ile selamlıyor, sokakta, dairelerde, okullarda teessür dolu bir hayat yaşıyordu.

Herkes bu kara habere inanmak istemiyor gözyaşı içinde birbirine mütereddit soruyordu. Evimde beş yaşındaki oğlumda Atanın büstünü kucaklamış, ağlıyor baba Atatürk öldü mü? diye soruyordu. Akşama kadar bu matem devam etti.

Gece Ankara radyosunda Atatürk'ün hayatı neşredildi, halk kadın erkek genç ihtiyar çoluk çocuk sokaklara dökülmüş, hopperlörlerle bu neşriyatı dinliyor ve gözyaşı döküyorlardı. Bu binlerce kişi sabahlara kadar sokaklarda kaldı. Evlerde hep Atanın hatırası matemli bir hava içerisinde yaşandı.”

18 Kasım 1938 Cuma Kars Vilayet Gazetesi'nin ilgili nüshasında Mustafa Kemal Atatürk'e yazılmış olan “*Ünlü Atam*” başlıklı bir şiir yayınlanmış ve ardından da yine “*Büyük Eseri ve Halefi*” adlı yazı görülmektedir.⁹

21 Kasım 1938 Pazartesi günlü nüshasında ise Kars Vilayet Gazetesi¹⁰ Dâhiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri Refik Saydam tarafından yurt genelinde yapılacak törenlerle ilgili açıklamalara yer verdi. Bu açıklamada, bütün vilayetlerde Atatürk için cenaze töreni yapılacağı ve bu törenlerde uyulması gereken hususlar şöyle belirtilmişti:

“Bütün yurttta törenler saat on dörtte başlayacak, Atatürk büstlerinin olduğu yerler ve Cumhuriyet meydanları halk tarafından doldurulacak, Parti mensuplarının bu programların düzenlenmelerini yapacak, gençlerin ve talebelerin ön saflarda yer alacak, İstiklal Marşı söylendikten sonra Atatürk'ün hayatını, eserlerini içeren ve onun aramızdan ayrılması ile ilgili konuşmalar yapılacak, ardından üç dakikalık saygı duruşu ve meşale yakılacaktı.”

Gazetenin bu güne ait diğer başlıkları ise “Tarih ve Atatürk” “Ölmez Ata”, “Türk Milletinin Büyük Elemi”dir.

29 Kasım 1938 Salı günü çıkarılan Kars gazetesinin nüshasında ise “Atam için” başlıklı makalede Tarhan Toker şunları vurguluyordu¹¹:

“Kars'da günlerden beri devam eden cenaze töreni hazırlığı nihayet yirmi bir ikinci teşrin pazartesi günü daha sabahtan tatbika başlamıştı. Geniş ve zengin bir cenaze töreni programı hazırlamış olan parti ve ilbaylık makamı bu programı en küçük köylere kadar göndermişti.

Pazartesi sabahı gördüğüm manzara;

Dükkânlar, gazinolar, ekmekçiler, devair, okullar hülasa her taraf kapılarını kilitlemiş evlerde derin bir sükûn, ne bir ağlayan çocuk, ne bir tebessüm eden çehre. Ufuk açık berrak bir güneş bu elemli hava içine atanın maneviyatından bile ışıklar saçıyordu. Daha sabahın alaca karanlığında sokaklara dökülmüş olan binlerce halk, talebe ve atanın efendi diye hitap ettiği köylüler, başları önlerinde sessiz olarak bir şeyi bekliyorlar gibi ağır adımlarla hoparlörlerin önlerinde toplanıyorlar gözler hep yaşlı çehreler gergin başlar ağırlaşmış ve yorgun idi.

Törene nasıl başlandı; Saat 11 de halkevi salonunda üst üste yığılırcasına bir kalabalık var. Ankara radyosu hala atanın eserleri ve şahsiyeti etrafında havaya tesirler veriyor. Biraz sonra radyo sustu halkevi bandosunun çaldığı istiklal marşı ile törene başlandı. İlbay ve parti başkanı Akif Eyidoğan veciz ve selis ifadesiyle bir buçuk saat kadar süren değerli nutkunu hıçkırıklar arasında söyledi. Atatürk'ün şahsiyetini eserlerini hayatını misaller ve bizzat atanın kendi sözleriyle canlandırıldı onu takiben küçük mektepli şiir okudu. Arkasından and söylendi ve söylenen sözler hoparlörlerle şehrin muhtelif yerlerine verildi. Saat 14te Atatürk anıtında toplandılar daha sonra Zihni Bey Cumhuriyet halk fırkası reisi¹² ve Fuat Araslı konuşma yaptı.

Zihni bey'in yaptığı konuşma şöyle bitti: " Atam parya menzilesine indirilmiş bu yığından büyük bir millet yarattın. Sen cihanın emsalsiz ve eşiz kahramanı, dahisisin, fakat bu gün bizden ayrılarak tarihe mal oldun. Ebedi istirahatgahın da rahat uyu. Biz sana çok minnetkarız. Bu gün alımız yüksektir, bu senin eserindir. Ata umum evlatların minnettardır. Rahat uyu tasan olmasın. Eserlerini ebedileştireceğiz."

Daha sonra törenler İstiklal Marşı ve saygı duruşu ile sona ermiş, böylece 21 Kasım'da tüm yurttaki olduğu gibi Karsta da Atatürk'e son görev, derin üzüntülü halkın katılımı ile sona erdirilmiştir.

10 Kasım 1939 da yine Kars Vilayet Gazetesi şu başlığı atıyordu " *Eminol Aziz Hatıran Sönmez Meşale Olarak Ruhlarımızı Daima Ateşli ve Uyanık Tutacaktır*" Bu başlık altında Atatürk'ün büyük bir resmi ve İsmet İnönü'nün Ebedi Şef Atatürk'ün ölümü dolayısıyla 21 Kasım 1938'de büyük Türk milletine beyannamesi ve yine İsmet İnönü'nün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin altıncı açılış yılı konuşması verilmişti. Aynı sayfada Tarhan Toker tarafından "Atamızın Aramızdan Ayrıldığı Gün" başlığı altında Atatürk'ün hayatı anlatılmıştır.¹³

"Ebedi şef Atatürk'ün ölümünün birinci yıldönümü ilimizin her tarafında engin bir yas içinde anılmıştır" başlıklı yazıda 10 Kasım 1939 da sabahının erken saatlerinde Halkevi'nde toplanan halk ve Vali Akif Eyidoğan başta olmak üzere askeri ve mülki erkanın katıldığı törende saat dokuzu beş geçe bayraklar yarıya indirilmiş, saygı duruşu yapılmış ve bir saat süren bir konferans verilmiştir.

Aynı sayıda diğer bir başlık "Atatürk için" adlı makaledir. Aleksi Erduran tarafından yazılan makale de şunlar ifade ediliyordu "O Türkiye için çok büyük ve meşhur şeyler yapmıştır. Türkiye hemen hemen ortadan kaldırılacağı vakit o kurtuluş mücadelesinde galip geleceğine inanıyordu....O milletini yeniden diriltti....onun yaptığı büyük eserler ebedi olarak yaşayacaktır."

Takip eden yıllarda Atatürk'ün ölüm yıldönümlerinde değişik yazılarla gazetelerde anıldığı anlaşılmaktadır. 1942, 1943, 1944 yılı 10 Kasımlarında Kars Vilayet gazetesinin nüshalarından şu başlıkları verebiliriz: "En Büyük Yas Günümüz", "Kaybımızın Dördüncü Yıldönümü", "Acı Kaybımızın Beşinci Yıldönümü", "Atatürk İçin Memleket Büyüklerinin Söyledikleri"¹⁴

10 Kasım 1945 Kars Gazetesi¹⁵ "Atatürk'ün Tarihi Şahsiyeti" başlıklı makalede "Bütün Türk milletinin gönlünde saygısı ve sevgisi gittikçe derinleşen bu gün aziz ruhunun huzurunda şükranla ve sonsuz bir minnetle eğildiğimiz Atatürk'ün ölümünün yedinci yıldayız,...yedi sene evvelki kadar derin bir heyecan ve sarsılmaz bir inançla bağlıyız"

denilmekteydi. Yazının devamında Atatürk'ün hayatı, görevleri ve başarıları ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale Cephesi ve Anafartalar kumutanı Mustafa Kemal Paşa, Samsuna çıkışı, Milli Mücadele, Kurtuluş Savaşı, Lozan Barışı, Cumhuriyetin İlanı, İnkılâplar, Çağdaşlaşma ve son olarak yurttan barış dünyada barış ülküsünden bahisle, yazı şöyle sona ermektedir; "... ve ömrünün sonuna kadar yeni bir devlet kuran, onun mevcudiyet ve istikbalinin diri zihniyet ve inkılaplarını yaratan, Türkün ve Türklüğün en büyük evladı Atatürk sen emin ve müsterih ol, emanetlerin korunacaktır."

Yine Atatürk'ün naşının Anıtkabire nakli nedeniyle yapılan törenleri 10 Kasım 1953'te Kars Vilayet gazetesi okuyucularına büyük bir heyecanla duyurmaktaydı.¹⁶

Kars basını, takip eden yıllarda düzenli olarak Atasından ayrıldığı 10 Kasımlarda, eşsiz liderini anmaktan geri kalmadı. Daha sonraki yıllarda gazete sayısının da artmasıyla Bugün¹⁷ ve Demokrat Kars¹⁸ gazetelerinin de aynı hassasiyeti gösterdikleri görülmektedir.

10 Kasım 1956 da Demokrat Kars Gazetesi¹⁹ Atatürk'ün ölümünün 18.yıldönümü için Kars'ta hazırlanan programdan bahsetmektedir. Anma programı tertip heyeti tarafından dokuz maddelik bir yazı ile halka duyurulmuştur. Bu yazıda şunlar belirtilmekte idi:

"1-Büyük Kurtarıcımız Atatürk'ün fani hayata intihalinin 18. yıldönümü münasebetiyle 19 Kasım 1956 cumartesi günü Aşağıdaki esaslar dâhilinde ihtifal yapılacaktır.

2-Bütün okullar bu ihtifali günün ruhuna uygun bir şekilde okullarında değerlendirilecektir. 3-Umumi infial yeri Atatürk Kız Enstitüsü temsil salonundur.

4- 10 Kasım 1956 Cumartesi Günü saat 9da kapılar kapanacak ve 09.05 de beş dakikalık bir ihtiram duruşu yapılacaktır.

5- Lise öğretmenleri Nami Aygüven Atatürk'ün hayatı ve eserleri hakkında bir konuşma yapılacaktır.

6- Lise Erkek ve Atatürk Kız Enstitüsünden birer öğrenci Atatürk için yazılmış **şüirler** okuyacaklardır.

7- Atatürk'ün Gençliğe olan hitabesini Lise öğretmenlerinden Asaf İlbay okuyacaktır.

8- İçerideki toplantıyı müteakip toplu halde Anıt'a gidilecek ve bir çelenk konulacaktır. Bayrak yarıya çekilecek, bundan sonra ihtilafa son verilecektir.

9- Tümen Kumandanlığına, devaire ve halka duyurulmak üzere belediye reisliğine yazılmıştır."

Bugün Gazetesi iki yıl sonra 10 Kasım 1958 de "Atatürk İçin Ne

Demişlerdi” başlıklı yazıda yabancı devlet adamlarının ve gazetelerin Atatürk hakkındaki yazılarını vermiştir.²⁰ Örneğin eski devlet adamlarından Yunan Başbakanı Metaksas, Amerika Eski Hariciye Vekili ve çeşitli Avrupa gazetelerinden Paris Figaro, Paris ajansı, Londra Sunday²¹ gibi. Ayrıca Amerikalı gazeteci Glodya Baker’in;

*“Atatürk’e neden diktatör diye çağrılmaktan hoşlanmadığımı sordum. Ben diktatör değilim, benim kuvvetim olduğunu söylüyorlar. Evet bu doğrudur, benim arzu edipte yapamayacağım bir şey yoktur. Çünkü ben zoraki ve insafsızca hareket etmek istemem. Bence diktatör diğerlerinin iradesine ram edendir. Ben kalpleri kırarak değil kalpleri kazanarak hükmetmek isterim.”*sözlerine yer verilmişti.

Aynı sayının diğer sütununda ise, Atatürk’ün 20.ölüm yıldönümü programı ve Atatürk’ten sözler, Behçet Kemal Çağlar’ın *“Atatürk Çocukları”* adlı şiiri yayımlanmıştır.²²

Bugün gazetesi, 11 Kasım 1959 günlü sayısında Atatürk’ün büyük bir resmini birinci sayfasına koyarak altına Nahit Ulvi Akgün’ün yazdığı Atatürk şiiri yayınlamıştır.²³ Bugün gazetesinin 10 Kasım 1960 günlü nüshasında *“Büyükler Büyüğü Atatürk”* başlığı ile Prof. Dr. Ekrem R. İZMEN’in makalesine yer verilmiştir.

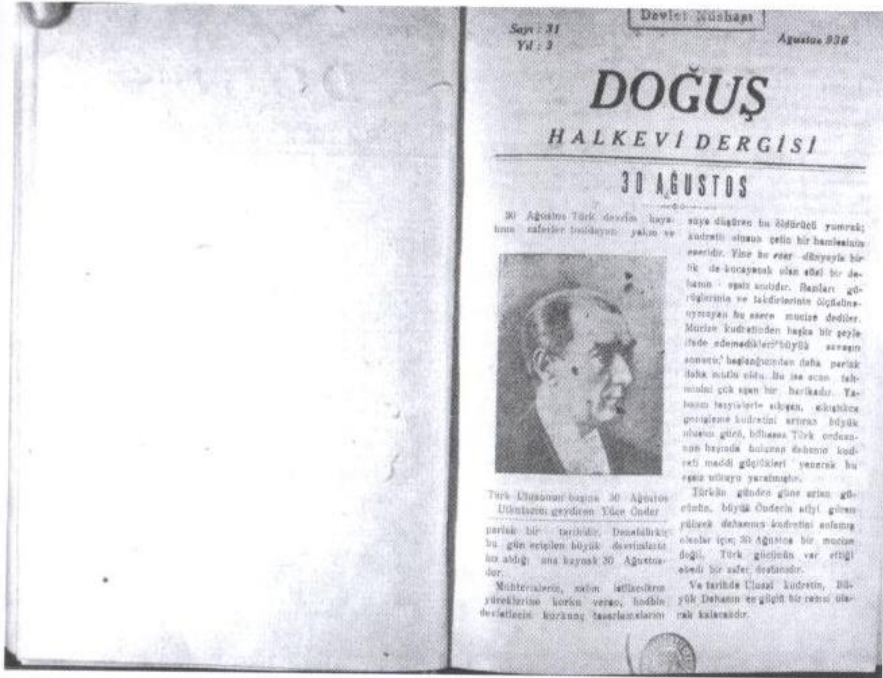
Makalenin sonuç kısmı şu şekildedir.

“ Yüce Atatürk

*Manevi huzurunda sana olan inanç ve imanımızı tazelediğimiz bu günde bir ağızdan diyoruzki: Bütün ömrün boyunca başardığın büyük eserlerin, aştıladığın ölmez fikirlerin ve ruhumuza sinen, gönüllerimizi ateşleyen özlü sözlerin, bize hayatımızda daima yolunuzu gösteren en nurlu bir maşale olacak ve bu meşale; güvendiğin, inandığın Türk Gençliğinin sağlam ellerinde, ileriliğin bir timsali olarak nesilden nesile intikal edecektir.”*²⁴

SONUÇ

Mustafa Kemal Atatürk’ün hastalığı, ölümü ve bununla birlikte ülkede yaşanan üzüntünün asıl kaynağının, Türk milletinin Atasına olan sevgisinden kaynaklandığı noktasından hareketle halk üzerindeki etkisini ortaya koymaya çalıştık. Kars’ın yerel basınını oluşturan Kars Halkevi Dergisi Doğuş, Kars Vilayet, Demokrat Kars ve Bugün gazeteleri o günün şartlarına göre üzerine düşen görevi fazlasıyla yerine getirmişti. Gazetelerin sütunlarına taşınan yazıların her satırında Atatürk’e bağlılığın izlerine rastlanılmakta ve bu bilinçli büyük milletin onun eserlerine sahip çıkacağına dair inanç vurgulanmaktadır.

DİPNOTLAR VE KAYNAKLAR

¹ Namık D. VOLKAN- Norman ITZKOWITZ, **Ölümsüz Atatürk**, İstanbul 1998, s. 431.

² VOLKAN-ITZKOWITZ, s. 435.

³ VOLKAN-ITZKOWITZ, s. 438.

⁴ "Kars halkı büyük kurtarıcısını ve onun eserlerini 1932 yılında kurulan Kars Halkevi'nin çıkarmış olduğu *Doğuş Dergisi* vasıtasıyla daha yakından tanıma ve anlama fırsatı buldu. 29 Ekim 1933 ten itibaren aylık dergi olarak çıkarılan *Doğuşun* her sayısında, yeni ülkenin temellerinin atılmasıyla ilgili yeniliklerin bir an önce halka ulaşmasında etkili olabilmek için büyük çaba gösterdiği açıktı. Ekim 1934 sayısında "Cumhuriyet Abidesi" başlığı ile çıkan yazıda Atatürk ve Cumhuriyetle ilgili bilgiler verilmektedir. 9 Mayıs 1935 tarihli sayısında ise "Kayıtsız Şartsız Hakimiyet Uslundur" yazısı ve CHP'nin üçüncü büyük kurultayında Mustafa Kemal Atatürk'ün söylevi verilmiştir. Diğer yandan *Doğuşun* bazı sayılarında inkılapları anlatan Atatürk'ün vecize sözlerine yer verilmiştir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür, ancak bir kaç tanesini şöyle sıralayabiliriz Mayıs 1934'te ki sayısında "23 Nisan Bayramı", Ekim 1935'te 6 büyük ülkümüz adı altında Atatürk ilkelerini anlatıldığı seri makaleler, Haziran- Temmuz 1940 sayısında "Lozan Antlaşması" ile ilgili yazı yayınlanmıştır. Kars basını Atatürk'ün ölümünden önce ve sonra onunla ve inkılaplarıyla ilgili yazılardan vazgeçmemiştir" **DOĞUŞ, Kars Halkevi Aylık Dergisi, Sayı 13, 1 Ekim 1934, s.1-2; DOĞUŞ, Sayı 17, 9 Mayıs 1935, s.7-8; DOĞUŞ, Sayı 13-14, Haziran-Temmuz 1940 (yıl 6), s.31.**

⁵ Fahrettin Kırzioğlu, **Gazinin Kuzeydoğu Gezileri (Eylül-Ekim 1924), Erzurum ve Çevresi**, Erzurum 1974,cilt 1,s. 153-160.

⁶ "Kars valisi B. Salim zamanında 1929'da Sarıkamış'tan Erzurum'a götürülen Varlık matbaasının yerine Vilayetin basım işleri ihtiyacını karşılamak için Kars'ta bir vilayet matbaası kuruldu. Bu matbaada 1929 Cumhuriyet Bayramın'dan itibaren 4 sayfa ve haftalık bir gazete çıkarılmaya başlandı. Adı Kars Gazetesi olan bu gazete, 1932'den sonra haftada iki defa ve beş yüz baskıdan fazla çıkarıldı. Ancak , 1940 yılı haziranından sonra iki sayfaya indirildi." **Doğuş, Sayı 13-14, Haziran-Temmuz 1940 , s 31.**

⁷ Kars Vilayet, 11 Kasım 1938, Sayı 693.

⁸ Kars Vilayet, 15 Kasım 1938, Sayı 694.

⁹ Kars Vilayet, 18 Kasım 1938, Sayı 695.

¹⁰ Kars Vilayet, 21 Kasım 1938, Sayı 696.

¹¹ Kars Vilayet, 29 Kasım 1938, Sayı 697.

¹² Doğuş, 1 Aralık 1934, Sayı 14, s.8.

¹³ Kars Vilayet, 10 Kasım 1939, Sayı 793.

¹⁴ Kars Vilayet, 10 Kasım 1942, Sayı 1087; Kars, 10 Kasım 1943, Sayı 1187; Kars,10 Kasım 1944, Sayı 1282.

¹⁵ Kars Vilayet, 10 Kasım 1945, Sayı 1377.

¹⁶ Kars Vilayet, 10 Kasım 1953, Sayı 749.

¹⁷ “Bugün Gazetesi 1957 yılında Kars'ta çıkarıldı. Sahibi ve mesul müdürü Metin Ören olan gazete Bugün matbaasında basılmıştır.” **Bugün, 10 Kasım 1958, Sayı 221.**

¹⁸ “Demokrat Kars Gazetesi 1954 yılında yayın hayatına Kars'ta başladı. Gazetenin sahibi T. Burhanoğlu ve N. Varkır, mesul müdürü Nesip Varkır idi.” **Demokrat Kars, 10 Kasım 1956, Sayı 366.**

¹⁹ **Demokrat Kars, 10 Kasım 1956, Sayı 366.**

²⁰ **Bugün, 11 Kasım 1958, sayı 222.**

²¹ “Atatürk'ün ölümüne, bugün hayatın artık bir şey olmadığı bir alemde büyük bir devlet adamı, büyük bir asker, büyük derecede şerefli bir şahsiyet olarak ağlanmaktadır. İngiltere evvela cesur bir düşman, sonra da sadık bir dost olarak tanıdığı büyük adamı selamlamaktadır.” **Bugün, 11 Kasım 1958, sayı 222.**

²² “Atatürk Çocukları

Atatürk vasiyet veriri gibi,

“Allah'a emanet” deyip eserlerini

Ortaya bırakmadı, gençliğine

Emanet etti, sizde yaşıyor

Mustafa Kemaller 20-30

Yaşlarındadır. Her 20-30

Yaşında ve aklı başında Türk

Karınca Kederince bir Mustafa

Kemal olmak mevkiindedir.

Yumunuz gözlerinizi; bir Türk

Gönüllerini dinleyin, bir de

Türk Gönüllerini; aynı sesi duyacaksınız

Türk'te cevher işledim yıllarca ben

Biliniz, her biriniz bir parça ben

Kalboldum hep size, hiç kalmadım;

Ölmedim ben, Ölmedim ben, Ölmedim!...

Behçet Kemal ÇAĞLAR” Bugün, 11 Kasım 1958, sayı 222.

²³ **Bugün, 10 Kasım 1959, sayı 499.**

²⁴ **Bugün, 10 Kasım 1960, sayı 796**